

KURS DRUŻYNOWYCH ZUCHOWYCH

Wytyczne dla kursów obowiązkowych w procesie kształcenia drużynowych ZHP

Czym jest standard i z czego się składa?

- Standard kursu określa minimum obowiązkowych treści, które kadra kursu powinna przekazać jego uczestnikom w czasie nie krótszym niż zakłada minimalny czas całościowy kursu.
- W kolumnie „Uwagi” standard zawiera **nieobowiązkowe praktyczne wskazówki** mające wspomóc komendy kursów w tworzeniu ich programów, np. sugerowane **formy** (w tym oznaczenie treści, które można zrealizować w e-learningu, które powinny się znaleźć w **praktyce kursowej**, a także treści wymagających wyłącznie **związłego omówienia**), propozycje **łączenia treści** oraz propozycje uzupełniania treści obowiązkowych **dodatkowymi zagadnieniami**.
- **Proponowany czas** potrzebny do zrealizowania **poszczególnych bloków** podany został w tabeli w pkt. 3 niniejszego dokumentu.
- **Nierozdzielna część standardu są wytyczne** podzielone na: część wspólną (dla wszystkich kursów obowiązkowych w procesie kształcenia drużynowych w ZHP) oraz część szczegółową (odpowiadającą na specyfikę każdego z nich). Obie części wytycznych są dla komend kursów **wiążące**.
- **Standard nie jest tożsamy z programem kursu ani jego harmonogramem**. Każdorazowo kadra kursu musi podjąć decyzję, jakie cele przed sobą stawia (zarówno wynikające wprost z idei stopnia przewodnika, jak i specyficzne dla danego środowiska) i według nich zaplanować kurs. Dopiero mając wizję kursu, warto zweryfikować, czy jest ona w zgodna ze standardem i ewentualnie nanieść odpowiednie poprawki.
- **Standard nie wyczerpuje poradnictwa** w zakresie organizacji kursów obowiązkowych w procesie kształcenia drużynowych ZHP. Opracowane materiały można znaleźć m.in. w Centralnym Banku Pomysłów np. Jak zrobić dobry kurs przewodnikowski.

Metoda harcerska na kursie

- Całość kursu jest **prowadzona metodą harcerską**, dlatego realizacja standardu to nie tylko przekazanie wiedzy, ale przede wszystkim doskonalenie umiejętności i kształtowanie postaw - wymagające całej sfery wewnętrznego przeżycia: **obrzędowości, przygody czy puszczalstwa**. Zgodnie z przesłaniem hm. Stefana Mirowskiego „Kursu instruktorskiego nie można odbyć. Kurs trzeba przeżyć”.
- Zachowując „**przeżyciowy**” charakter kursu i dobierając **atrakcyjne, aktywne formy**, należy jednak **unikać przerosu formy nad treścią**. Podczas kursu oddziałujemy na uczestników zarówno treścią, jak i formą. W kolumnie „Uwagi” zaznaczono zagadnienia, które w większości przypadków wymagają jedynie związłego omówienia (szczególnie w przypadku kształcenia osób dorosłych może się ono odbyć w formie wykładu) lub z powodzeniem mogą być zrealizowane w formie e-learningu. Zgodnie z metodą harcerską najbardziej pożądaną formą kształcenia jest „**uczenie w działaniu**”. Należy unikać nadmiaru form metaforycznych, koncentrując się na **realnych, osobistych doświadczeniach uczestników**.
- Duża część ujętych w standardzie treści powinna być realizowana **w ramach praktyki kursowej**, w toku codziennej pracy drużyny kursowej (zostały one wskazane w kolumnie „Uwagi”).

Budowanie programu kursu

- Tworząc program kursu, należy **wziąć pod uwagę specyfikę środowiska**, w którym kurs się odbywa. Dostosowanie programu może odbywać się zarówno poprzez poszerzenie go o dodatkowe treści - adekwatnie do potrzeb i możliwości środowiska, jak i ograniczenie treści, co do których wiadomo, że są uczestnikom znane. Decyzję o ewentualnym ograniczeniu treści należy podjąć dopiero po zakończeniu rekrutacji. **Warunkiem ograniczenia zakresu treści w programie kursu jest potwierdzenie znajomości tych zagadnień przez uczestników** (np. poprzez udokumentowany wcześniejszy udział w formach doskonalących im poświęconym).
- Układ treści w standardzie jest odzwierciedleniem relacji między poszczególnymi zagadnieniami, ale nie jest to jedyny sposób, w jaki mogą one zostać zaprezentowane. Budowanie programu kursu powinno być dla jego komendy twórczym wyzwaniem. **Treści kursu warto łączyć i nawiązywać jednymi do drugich**, pokazując w ten sposób spójność i wzajemne powiązanie elementów metody harcerskiej.
- Każdy blok zajęć został opatrzony sugerowanym czasem jego realizacji (w **godzinach zegarowych**). Liczba godzin odzwierciedla wagę zagadnienia, jego rozległość i stopień złożoności. Szczegółowe rozpisanie czasu bloków według składających się na nie treści można znaleźć w Centralnym Banku Pomysłów (pt. Czas potrzebny na realizację poszczególnych zagadnień w nowych standardach kursów obowiązkowych w procesie kształcenia drużynowych ZHP) i traktować jako element poradnictwa.
- Łączenie treści może pomóc wygospodarować więcej czasu na te zagadnienia, które kadra kursu, znając swoich kursantów, uzna za wymagające szerszego potraktowania/rozwińnięcia. Zgodnie z wyznaczonymi celami kursu komenda może **modyfikować czas** przeznaczony na **poszczególne bloki**. Jedynym **ograniczeniem jest minimalny czas całościowy kursu**, który nie powinien być krótszy niż przewiduje standard.

- W kolumnie „Uwagi” zaznaczono także treści, które z powodzeniem można zrealizować w formie zadań kursowych (indywidualnie lub zespołowo, w tym w ramach platformy e-learningowej). Takie treści wymagają jednak zawsze podsumowania w formie spotkania tradycyjnego.
- Traktując kształcenie jak proces, nie zaś wydarzenie, zaleca się, aby uelastyczyć formę kursów, które poza biwakami lub zimowiskami/obozami mogą także składać się z pojedynczych zbiórek/przedsięwzięć. Wybierając optymalne rozwiązania organizacyjne, zarówno dla kadry, jak i uczestników kursu, warto pamiętać, że choć procesy grupowe zachodzą nie tylko podczas wspólnych wyjazdów, to w takich warunkach uwypuklają się najmocniej. Obrana forma kursu musi dać jego kadrze szansę dobrego poznania nie tylko wiedzy i umiejętności kursantów, lecz także ich postaw. Zorganizowanie całego kursu wyłącznie w formie cyklu zbiórek z pewnością nie spełnia powyższego kryterium - standard nie przewiduje więc takiej możliwości.
- Każdy kurs jest niepowtarzalnym wydarzeniem, a o jego wyjątkowości decyduje m.in. specyficzna atmosfera i „klimat” budowany przez kadrę i wszystkich jego uczestników. Narzędziem wspierającym organizatorów kursu w tym zakresie jest obrzędowość, którą każdy kurs powinien posiadać. Ważny element kursu stanowić powinny ogniska.
- Każdy kurs, bez względu na przyjętą formułę, powinien zapewniać kontakt z przyrodą, wykorzystywać elementy wędrowniki oraz stwarzać pole do pełnienia służby.

Praca z kursantami podczas kursu

- Program kursu powinien uwzględniać system motywowania i wyróżniania kursantów.
- Istotnym elementem procesu kształcenia jest relacja pomiędzy kadrą kursu a jego uczestnikami, która nie powinna ograniczać się jedynie do styczności podczas kursowych biwaków. Budowanie tej relacji rozpoczynać się powinno już na etapie komunikacji przed kursem.
- Elementem każdego kursu powinny być formy indywidualnego kontaktu z uczestnikami, dające możliwość bieżącego obserwowania ich w działaniu oraz przekazania informacji zwrotnej (np. rozmowy instruktorskie, konsultacje prac kursowych, wizytacje, współpraca z opiekunami prób, opinie dla uczestników po zakończeniu kursu).

Wytyczne szczegółowe dla kursu drużynowych zuchowych

- Celem kursu jest przygotowanie członka ZHP do pełnienia funkcji drużynowego zuchowego.
- Kurs jest obowiązkowym elementem (obok kursu przewodnikowskiego) w procesie kształcenia drużynowych w ZHP.
- Należy pamiętać, że kurs drużynowych zuchowych to szkolenie instruktorskie, w którym udział biorą wędrownicy lub osoby posiadające stopień instruktorski. Z tego powodu należy unikać działań, które zinfantyilizują sposób przekazu. Wskazane jest, by kurs przyjął formę uczenia w działaniu, jednak przy unikaniu infantylnego i bezkrytycznego podejścia do realizacji zajęć i obrzędowości kursu.
- Praca z kursantami powinna być oparta o wędrownicze formy pracy, zaś kursanci powinni działać na zasadzie drużyny kursowej, w której działa system małych grup - zastępy. Zalecane jest wyznaczenie stałych opiekunów zastępów spośród kadry kursu, których zadaniem będzie wspieranie zastępu podczas realizacji zadań kursowych oraz ich wspólne podsumowywanie.
- Treści, z których zbudowany jest kurs, mogą łączyć się i wynikać z siebie. Pokazuje to kursantom, że elementy metodyki zuchowej są spójne oraz tworzą integralną całość.
- Podczas trwania kursu należy zwracać uwagę na ideę programową naszej organizacji oraz promować propozycje programowe.
- Program kursu powinien zawierać elementy samodoskonalenia kursantów. Poza e-learningiem (który każdorazowo jest wspólnie podsumowywany) uczestnicy kursu powinni pamiętać o konieczności samodzielnego doskonalenia się, a kadra kursu powinna podczas realizacji programu stwarzać ku temu okazje.
- Dobrą praktyką kursową są indywidualne rozmowy instruktorskie mające na celu m.in. indywidualne podsumowanie pracy na kursie oraz przekazanie wskazówek do dalszego rozwoju drużynowego. Najlepiej, aby były one przeprowadzane przez opiekunów zastępów kursowych. Zawsze w kameralnej i przyjaznej atmosferze.
- Dobrą praktyką kursową jest, by każdy kursant posiadał swój dzienniczek kursowy, w którym będzie notował swoje myśli, spostrzeżenia, pomysły oraz nowe informacje. Jego wprowadzenie wzmacnia refleksyjność uczestników kursu i ułatwia późniejszy powrót do zdobytej wiedzy.
- Tzw. „umiejętności twarde” związane z prowadzeniem drużyny (Finanse i gospodarka drużyny; Dokumentacja; Sojusznicy drużyny; Obóz drużyny/Kolonia gromady) powinny być organizacyjnie wydzielone w programach kursów drużynowych, aby a) osoby, które ukończyły już kurs drużynowych innej metodyki nie musiały uczestniczyć w tych samych zajęciach po raz drugi; b) umożliwić poprowadzenie tych tematów wspólnie dla uczestników zgrupowań kursów (oszczędność czasu kadry); c) umożliwić zdobycie tej wiedzy na hufcowych warsztatach odzwierciedlających specyfikę danego środowiska (przed lub po biwakach kursowych, ale obowiązkowych do wydania dyplomu ukończenia kursu).

	Nowości w standardzie kursu w porównaniu ze starymi standardami

Wymagane treści oraz zamierzenia

Treści		Zamierzenia <i>Po kursie uczestnik będzie:</i>	Uwagi
Blok	Treści szczegółowe		
Wstęp do metodyki wychowawczej	Charakterystyka metodyki wychowawczej Metodyka wychowawcza a rozwój psychofizyczny dzieci w wieku 6-10 lat (rozwój duchowy, społeczny, intelektualny, emocjonalny i fizyczny)	znał i rozumiał opis metodyki wychowawczej zawarty w uchwale Rady Naczelnej ZHP, wiedział, w jaki sposób metodyka wychowawcza wpływa z metody harcerskiej i rozwoju psychofizycznego, wiedział, jak można stworzyć warunki do rozwoju w obszarach: duchowym, społecznym, intelektualnym, emocjonalnym i fizycznym,	zalecane połączenie zajęć z zajęciami dotyczącymi uczenia w działaniu, gdzie zabawa to ważny element rozwoju dziecka w wieku wychowawczym
	Ruch Wychowawczy w Polsce NOWOŚĆ	znał genezę i podstawowe fakty z historii Ruchu Wychowawczego, wiedział, jaką rolę w rozwoju Ruchu Wychowawczego odegrali Olga Drahonowska-Małkowska, Aleksander Kamiński, Bolesława Zienkiewiczówna, Jadwiga Falkowska, Jan Mauersberger,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie np. w formie indywidualnego zadania
Podstawy ideowe Prawo i Obietnica Zucha	Praca z Prawem i Obietnicą Zucha Obrzędowość związana z Obietnicą Zucha	wiedział, jaki ma być człowiek, którego kształtuje dzisiejsze harcerstwo, potrafił świadomie wpieść wartości wynikające z Prawa i Obietnicy Zucha w program pracy gromady, rozumiał i potrafił wytłumaczyć wychowankom treści i wartości płynące z poszczególnych punktów Prawa Zucha, potrafił stworzyć cykl zbiórek dotyczących Prawa Zucha (zbiórki pierwszego miesiąca oraz wpieść Prawo w wybrany cykl sprawnościowy i niesprawnościowy), wiedział, jak zmotywować wychowanków do przestrzegania Prawa Zucha, znał znaczenie Obietnicy Zucha jako postanowienia wychowawczego, znał symbolikę znaczka zucha, potrafił zorganizować Obietnicę Zucha zgodnie z zasadami bezpieczeństwa, znał rolę drużynowego podczas Obietnicy Zucha (np. kiedy nie jest on instruktorem ZHP),	realizowane jako zadanie kursowe: przygotowanie i przeprowadzenie Obietnicy Zucha, zalecana forma zajęć: obrzędowa, stwarzająca atmosferę wymiany myśli (ognisko, kominek) lub dyskusyjna (kuźnica)
Uczenie w działaniu	Zabawa - główna forma aktywności wychowanków	wiedział, na czym polega rola zabawy w wychowaniu wychowanków,	zajęcia w tym bloku połączyć z zajęciami dotyczącymi rozwoju psychofizycznego jako punkt wyjścia i powód, dla którego zabawa jest ważnym elementem rozwoju każdego dziecka
System małych grup	Szóstki w pracy gromady	rozumiał znaczenie i rolę szóstek w wychowaniu, wiedział, jak działają szóstki i jakie zadania realizują, potrafił stosować podział na szóstki w pracy gromady, wiedział, jaka jest rola drużynowego w procesie wyboru szóstkowego, umiał wprowadzić w działanie gromady zasady współzawodnictwa między szóstkami, rozumiał znaczenie obrzędowości szóstek i roli szóstkowego,	realizowane w praktyce kursowej przez: podział na zastępy kursowe, pracę opiekuna zastępu z zastępem, podsumowania dnia, itp.

Stale doskonalszy i stymulujacy program	Tworzenie programu pracy gromady	potrafil zaplanowac prace gromady i sporzadzic jej program pracy, bedzie wiedzial, jak budowac i realizowac program zachowy na bazie pracy z Prawem i Obietnica Zucha oraz gwiazdkami i systemem sprawnosci, umial cele przelozyc na atrakcyjne zadania, pamietajac o primacie celow, umiejtnie dostosowywac tresci programu pracy do rozwoju psychofizycznego, potrzeb, mozliwosci, zainteresowan i oczekiwan zuchow, a takze potrzeb srodowiska, potrafil koordynowac budowanie programu pracy gromady, potrafil wyznaczyc cele i zamierzenia oraz na ich podstawie zaplanowac prace gromady zachowej, potrafil zaplanowac realizacje celow wychowawczych poprzez dobór adekwatnych cyklów sprawnościowych oraz zbiorów pojedynczych, potrafil ocenic realizacje programu (w tym realizacje postawionych wczesniej celow) i wyciagnac wnioski do dalszej pracy,	realizowane jako zadanie kursowe: napisanie przez kazdego kursanta programu pracy gromady
	Idea programowa, propozycje programowe ZHP w pracy gromady NOWOSC	znal idee programowa i wiedzial, gdzie szukac propozycji programowych ZHP, potrafil je wykorzystac przy tworzeniu programu pracy gromady, wiedzial, gdzie szukac skautowych propozycji programowych, potrafil wzbogacic program pracy gromady przedsiwzenciami programowymi proponowanymi przez hufiec, choragiew i/lub GK ZHP, a takze wydarzeniami lokalnymi,	mozliwy e-learning + konieczne podsumowanie podczas zajec kursowych, w kontekście wykorzystywania propozycji w programie warto polaczyc zajecia z powyzzymi
Instrumenty metodyczne	System instrumentow metodycznych	znal system zachowych instrumentow metodycznych i wiedzial, jak je stosowac, potrafil dobrac wlasciwe instrumenty metodyczne do okreslonych celow wychowawczych, wiedzial, jak wykorzystac instrumenty metodyczne jako narzedzia motywacji zucha, znal sposoby motywowania zuchow do zdobywania gwiazdek oraz sprawnosci,	zajecia sa punktem wyjścia do szerszego omowienia poszczególnych instrumentow metodycznych; podczas realizacji mozliwe jest polaczenie ich z zajeciami dotyczacymi gwiazdek zachowych
	Gwiazdki zuchowe	potrafil ukladac zadania dotyczace wymagan gwiazdek i realizacji celow wychowawczych gromady, dostosowane do potrzeb zucha wiedzial, jak pracowac z zuchem trzeciej gwiazdki, wiedzial, co powinien wiedziec i umiec zuch przed przekazaniem do druzyny harcerek,	realizowane w praktyce kursowej: zaleca sie ulozenie zadan dotyczacych wymagan na wybrana gwiazdke dla danego zucha
	Sprawnosci indywidualne	rozumial role sprawnosci indywidualnych, znal ich rodzaje oraz proces ich zdobywania, potrafil dobrac odpowiednia dla zucha sprawnosci, rozpisc karte sprawnosci, stymulowac zucha w trakcie jej zdobywania, a takze odpowiednio podsumowac, potrafil zaproponowac sprawnosci indywidualne adekwatne do zdobywanej sprawnosci zespolowej, potrafil zmotywowac zuchy do zdobywania sprawnosci indywidualnych,	realizowane jako zadanie kursowe: zaleca sie ulozenie zadan i wykonanie karty sprawnosci indywidualnej dla danego zucha

Komentarz [F1]: Wczesniej jako jedno zajecia z „Tworzenie programu pracy druzyny.”

	Sprawności zespołowe	wiedział, co to jest cykl sprawnościowy i jak jest zbudowany, wiedział, jakie znaczenie odgrywają sprawności zespołowe w rozwoju zucha, potrafił dobrać odpowiednie sprawności do określonych celów, wiedział, co należy wziąć pod uwagę przy doborze sprawności zespołowej, potrafił ułożyć cykl sprawnościowy uwzględniając założone cele wychowawcze,	realizowane jako zadanie kursowe: zaleca się ułożenie cyklu sprawnościowego
Działanie gromady	Instrukcja tworzenia i działania gromady NOWOŚĆ	znał Instrukcję tworzenia i działania gromady, drużyny, kręgu i klubu specjalnościowego, znał zasady i organizację gromady, wiedział, jak dopełnić formalności związanych z założeniem gromady i zamknięciem jej okresu próbnego,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie podczas zajęć kursowych (wskazówka: warto odwoływać się do instrukcji jako podstawowego dokumentu dla drużynowego w trakcie wielu zajęć na kursie)
	Rola i zadania drużynowego Demokracja i samorządność w gromadzie zuchowej - Krąg Rady	znał rolę i zadania drużynowego w gromadzie zuchowej, rozumiał znaczenie Kręgu Rady i potrafił z nim pracować, wiedział, jak przydzielać funkcje w gromadzie w ramach pracy z szóstkami,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie np. w zastępach kursowych: rola i zadania drużynowego (konieczne jest podkreślenie znaczenia roli i zadań drużynowego podczas zajęć stacjonarnych; e-learning może stanowić rozszerzenie zagadnienia)
	Praca z przybocznymi Pozyskiwanie przybocznych Wychowanie następcy Obrzęd przekazania funkcji drużynowego	rozumiał znaczenie i znał zasady współpracy z przybocznymi, wiedział, jak delegować zadania i wiązać z nimi odpowiednie kompetencje, wiedział, w jaki sposób i skąd pozyskać przybocznego, rozumiał wagę dbania o indywidualny rozwój harcerski przybocznych z uwzględnieniem ich wieku i możliwości, rozumiał konieczność przygotowania następcy i wiedział, jak to robić, potrafił zorganizować obrzęd przekazania funkcji drużynowego,	
	Nabór do gromady	potrafił w różnorodny sposób zaplanować skuteczny nabór do gromady,	
	Miejsce gromady zuchowej w szczepie i hufcu	rozumiał, na czym polega rola gromady zuchowej w szczepie i jakie jest znaczenie ciągu wychowawczego, rozumiał korzyści wynikające ze współpracy gromady z drużyną harcerską dla utrzymania ciągu wychowawczego, potrafił pracować z zuchami przygotowującymi się do przejścia do drużyny harcerskiej, wiedział, jak zorganizować obrzęd przekazania zucha do drużyny harcerskiej rozumiał potrzebę współpracy gromady z innymi gromadami i jednostkami w hufcu, znał rolę namiestnictwa, w tym jako grupy rówieśniczej,	

Komentarz [F2]: Brak problemów – oddzielne zajęcia

	System pozytywnych i negatywnych konsekwencji w gromadzie	wiedział, jakie są źródła motywacji, umiał oddziaływać pozytywnie na podopiecznych, wiedział, jak w sposób wychowawczy korzystać z nagród, rozumiał rolę motywowania oraz wyciągania zarówno pozytywnych, jak i negatywnych konsekwencji, znał różnicę między karą a konsekwencją, rozumiał znaczenie popełniania błędów w procesie uczenia się, wiedział, jak udzielić konstruktywnej informacji zwrotnej dziecku w wieku 6-10 lat, wiedział, w jaki sposób informować rodziców zuchów o sukcesach ich dzieci i wyciągniętych w stosunku do nich konsekwencjach, wiedział, jak przeprowadzić rozmowę wzmacniającą oraz korygującą,	
	Problemy i sytuacje intymne w drużynie NOWOŚĆ	potrafił określić problemy najczęściej występujące w pracy gromady i znał sposoby na ich rozwiązanie, pozostając wrażliwym na indywidualne problemy swoich wychowanków, wiedział, gdzie kończą się jego kompetencje i możliwość interwencji, wiedział, gdzie szukać pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu szczególnie trudnych problemów, umiał zdefiniować podstawowe sytuacje intymne charakterystyczne dla wieku zuchowego i wiedział, jak zareagować w chwili zaistnienia danej sytuacji,	
Zuchowe formy pracy	Formy pracy w gromadzie zuchowej	znał i potrafił stosować różnorodne formy pracy w gromadzie zuchowej, umiał dostosować odpowiednie formy do potrzeb i możliwości zuchów oraz rodzajów zbiórek i działań gromady, umiał łączyć formy w całość zbiórki zuchowej, rozwijał własną kreatywność, stale poszerzając repertuar form pracy,	
	Rodzaje zbiórek zuchowych Zasady dobrej zbiórki	wiedział, czym jest zbiórka i czym powinna się charakteryzować, aby była ciekawa dla zuchów, znał rodzaje zbiórek zuchowych, potrafił wymienić i zastosować zasady dobrej zbiórki, umiał stworzyć konspekt zbiórki zuchowej z zachowaniem jego poszczególnych elementów oraz potrafił go zrealizować i podsumować,	realizowane jako zadanie kursowe: ułożenie konspektu zbiórki pojedynczej na dany temat, możliwość przeprowadzenia zbiórki pokazowej jako dobrej praktyki
	Gawęda	wiedział, czym powinna się charakteryzować dobra gawęda i jak ją stworzyć, znał ćwiczenia emisyjne oraz rozumiał ich znaczenie, znał rodzaje gawęd (klasyczna, sytuacyjna, rozmowa, wspólne opowiadanie, scenariusz zbiórki, gawęda gościa gromady), wiedział, jakie formy wymienne gawędy może wykorzystać (czytanie książki, oglądanie TV albo wideo, slajdy, albumy, gawęda gościa),	realizowane w praktyce kursowej oraz jako zadanie kursowe: opowiadanie gawędy wprowadzającej do wybranej sprawności zespołowej
	Zwiad	znał rolę zwiadu w rozwoju zuchów, znał rodzaje zwiadów i wiedział, kiedy je zastosować (element zbiórki, zadanie między zbiórkowe, wycieczka), wiedział, w jaki sposób przygotować oraz podsumować zwiad, znał i potrafił zastosować zasady bezpieczeństwa podczas organizacji zwiadu,	realizowane jako praktyka kursowa: możliwe wyjście na zwiad z kursantami, zajęcia mogą być przeprowadzone w trakcie zwiadu albo jako jego podsumo-

Komentarz [F3]: Wcześniej jako „System nagród i kar w drużynie”

Komentarz [F4]: Wyodrębnione z tematu zajęć „Zuchowe znaki zwyczajne, obrzędy i tajemnice”

		wanie
▪ Gry i ćwiczenia ▪ Zabawy	- wiedział, na czym polegają i czym się różnią gra, ćwiczenie i zabawa, - znał zasady organizowania i przeprowadzania gier, ćwiczeń i zabaw, - potrafił dostosować gry, ćwiczenia i zabawy do aktywności gromady (zbiórka, zdobywana sprawność, biwak, kolonia, itp.) oraz możliwości zuchów, - rozumiał znaczenie i rolę gier, ćwiczeń i zabaw w rozwoju zuchów,	możliwe jest połączenie zajęć z blokiem dotyczącym piosenek i płaśów. Istotne jest wykorzystanie tych form podczas zajęć praktycznych.
▪ Majsterka	- znał rolę majsterki w rozwoju zucha, - potrafił dobrać majsterkę do potrzeb realizacji sprawności, zbiórki pojedynczej, itp., - znał rodzaje majsterki, - wiedział, jak i z czego majsterkować,	
▪ Piosenki i płaśy	- wiedział, jak uczyć zuchy piosenki i płaśy, - potrafił dobrać piosenki i płaśy odpowiednio do potrzeb realizacji sprawności, pojedynczej zbiórki itp.,	możliwe jest połączenie zajęć z blokiem dotyczącym gier i ćwiczeń oraz zabaw
▪ Pożyteczne prace	- znał rolę pożytecznych prac w rozwoju zucha, - znał rodzaje pożytecznych prac i wiedział, jak je zaplanować i zorganizować, - wiedział, jakie rodzaje prac może wykorzystać na zbiórkach, do zadań międzyzbiórkowych i realizacji sprawności indywidualnych przez zuchy,	realizowane jako praktyka kursowa: możliwy udział w pożytecznej pracy
▪ Zuchowy teatr	- rozumiał znaczenie wychowawcze teatru, - znał rodzaje zuchowego teatru, - wiedział, jak zorganizować zuchowy teatr i jak podzielić zadania na członków gromady, - wiedział, gdzie szukać repertuaru do przedstawienia, - znał przykłady wprawek teatralnych i potrafił je przeprowadzić w gromadzie,	
▪ Zabawa tematyczna	- znał wychowawczą rolę zabawy tematycznej - znał rodzaje zabawy tematycznej oraz wiedział, w jaki sposób ją zorganizować, - znał zasady rządzące zabawą tematyczną, - znał rolę drużynowego/prowadzącego podczas zabawy tematycznej,	
▪ Zuchowe znaki zwyczajne, obrzędy i tajemnice	- znał regulamin mundurowy (zwłaszcza część dotyczącą umundurowania zucha), - znał elementy musztry zuchowej: krąg parady, krąg przyjaźni, ukłon zuchowy, prośnienie o głos,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie podczas zajęć kursowych
	- wiedział, jaką rolę pełni nazwa gromady, - rozumiał znaczenie obrzędowości w pracy gromady zuchowej, - potrafił stworzyć obrzędowość gromady zgodną z metodyką zuchową, - znał ważne elementy obrzędowości gromady m.in.: nazwa gromady, totem, kronika, pieczęć, skarbiec, pacholik, bank, piosenka i okrzyk, chusta, lista spraw i obecności, - umiał czerpać inspiracje do tworzenia obrzędowości z otaczającego go świata (literatura, film, ważne wydarzenia, kultura), - wiedział, na czym polega wychowawczy charakter zuchowych zwyczajów, obrzęd i tajemnic,	realizowane jako praktyka kursowa: budowanie obrzędowości w pracy gromady kursu i szóstek kursowych Prowadzenie apelu kursowego
	- wiedział, w jaki sposób zorganizować uroczystości związane z założeniem gromady, przyjęciem nowego zucha, nadaniem sprawności,	realizowane jako zadanie kursowe w szóstkach

Kolonia zuchowa	Rola kolonii zuchowej w pracy gromady Przygotowanie gromady do wyjazdu na kolonię Drużynowy jako wychowawca w trakcie kolonii Rola obrzędowości i fabuły na kolonii zuchowej	znał rolę kolonii w pracy gromady zuchowej, potrafił dobrać tematykę kolonii zuchowej do wieku, potrzeb, możliwości i oczekiwań zuchów, a także miejsca i warunków, w jakich kolonia będzie się odbywała (np. lokalizacja i możliwości, jakie daje zakwaterowanie), potrafił ułożyć zajęcia dostosowane do tematyki kolonii zuchowej, potrafił wykorzystać codzienność kolonii do usamodzielniania swoich zuchów i przygotowania ich do obozu harcerskiego, umiał tworzyć program kolonii jako podsumowania śródrocznej pracy gromady, wiedział, gdzie szukać inspiracji do obrzędowości, potrafił pracować z fabułą kolonii, wiedział, jak kolonia oddziałuje na środowisko naturalne,	
	Specyfika pracy kolonii Alternatywne formy wypoczynku - NAL, NAZ, biwak NOWOŚĆ	znał obowiązki i rolę drużynowego na kolonii, znał regulaminy i przepisy BHP obowiązujące na kolonii, wiedział, jakich problemów może się spodziewać na kolonii i potrafił je rozwiązać, wiedział, gdzie szukać pomocy i wsparcia, znał różne formy akcji letniej i zimowej oraz potrafił je właściwie dobierać do potrzeb swojego środowiska,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie np. w formie indywidualnego zadania: obowiązki i rola drużynowego, regulaminy, różne formy akcji letniej
Warsztat pracy drużynowego	Literatura i czasopisma harcerskie, Centralny Bank Pomyśłów i inne pomocne strony internetowe, Formy doskonalące	potrafił szukać inspiracji i wzbogacać swój warsztat, korzystając z literatury, prasy, internetu, rozumiał potrzebę doskonalenia (kursy, seminaria, warsztaty, czytanie itp.), umiał wyszukiwać informacji oraz wiedział, jak w kreatywny sposób wykorzystać je w pracy wychowawczej, rozumiał rolę dzielenia się własnym dorobkiem instruktorskim z innymi,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie np. w formie indywidualnego zadania: wyszukanie inspirującego artykułu i jego omówienie, lista zadań do wykonania + lektura przedkursowa lub fragment książki/artkuł do przeczytania przez każdego kursanta
Sojusznicy gromady	Kontakt z rodzicami i dyrekcjami szkół - pozyskiwanie sojuszników; Ruch Przyjaciół Harcerstwa; promocja gromady i harcerstwa w środowisku Znaczenie dobrej promocji dla działalności gromady Formy promowania gromady Prezencja w kontaktach zewnętrznych NOWOŚĆ	wiedział, gdzie szukać sojuszników w pracy wychowawczej, świadomy roli rodziców jako najważniejszych partnerów w wychowaniu ich dzieci, znał sposoby utrzymywania dobrego kontaktu z rodzicami w ciągu roku harcerskiego, potrafił przeprowadzić spotkanie i utrzymać relację z rodzicami zuchów, wiedział, jak pozyskać sojuszników w środowisku działania oraz utrzymać z nim pozytywne relacje, znał drogę służbową w kontaktach z sojusznikami, potrafił poprawnie napisać podanie/pismo do sojusznika (np. do dyrekcji szkoły), rozumiał rolę i znał formy promocji harcerstwa w środowisku lokalnym, miął świadomość, jak wizerunek drużynowego jako instruktora oraz gromady, którą prowadzi, wpływa na wizerunek całej organizacji,	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie np. w formie indywidualnego zadania: pismo do sojusznika
Dokumentacja	Książka pracy gromady, w tym Ewidencja ZHP NOWOŚĆ	wiedział, jak może korzystać z Ewidencji ZHP, znał zasady ochrony danych osobowych, potrafił napisać rozkaz, potrafił prowadzić dokumentację gromady, rozumiał zasadność jej prowadzenia,	

Komentarz [F5]: Brak – wiedział jak zorganizować kolonię.

Komentarz [F6]: Część była na kursie PWD – tutaj podkreślony punkt

Komentarz [F7]: Wcześniej było to na kursie PWD

Komentarz [F8]: Wcześniej było to na kursie PWD

Finanse i gospodarka gromady	▪ Wychowanie ekonomiczne ▪ Składka członkowska - znaczenie wychowawcze ▪ Akcje zarobkowe i zbiórki publiczne - prawne aspekty, pomysły na akcje zarobkowe ▪ Przepisy finansowe dotyczące gromady - regulamin wydany przez GK ▪ dokumentacja finansowo-gospodarcza NOWOŚĆ	- wiedział, jak prowadzić w gromadzie wychowanie ekonomiczne, - wiedział, jak pracować ze składką członkowską; znał cel jej zbierania, potrafił używać jej jako instrumentu wychowania ekonomicznego w gromadzie, znał sposoby zbierania składki, - znał prawne aspekty akcji zarobkowych i zbiórek publicznych, - potrafił znaleźć odpowiedni dla swojej gromady sposób prowadzenia akcji zarobkowej, - rozumiał przepisy znajdujące się w obowiązujących regulaminach dotyczących działalności finansowej gromady, - potrafił prowadzić finanse oraz dokumentację finansowo-gospodarczą gromady.	możliwy e-learning + konieczne podsumowanie podczas zajęć kursowych: przepisy, prawne aspekty akcji zarobkowych

Komentarz [F9]: Wcześniej było to na kursie PWD

Zagadnienia organizacyjne

1. Wymagania wobec uczestników:

- opinia komendanta macierzystego hufca (jeśli kurs nie odbywa się w hufcu, do którego uczestnik ma przydział służbowy),
- minimalny wiek - co najmniej 16 lat (rocznikowo),
- ukończony kurs przewodnikowski lub posiadanie stopnia instruktorskiego;
- minimalna liczba uczestników - 10,
- zalecana maksymalna wielkość drużyny kursowej - 20,
- minimalna i maksymalna wielkość drużyny kursowej podyktowana jest wymogami prowadzenia kursu systemem małych grup (przynajmniej 2 zastępy, po 5-8 osób każdy) i nie powinna być modyfikowana.

2. Wymagania wobec kadry:

- komendant kursu - **przynajmniej w stopniu podharcmistrza, posiadający srebrną odznakę kadry kształcącej**, wskazane minimum dwuletnie doświadczenie w pracy z daną grupą metodyczną,
- komenda kursu (przygotowująca kurs i aktywnie w nim uczestnicząca) - co najmniej w stopniu przewodnika, wskazane minimum dwuletnie doświadczenie w pracy z daną metodyką,
- liczba kadry (komendant i inni członkowie komendy) - minimum 1 osoba na 5 uczestników.

3. Inne sprawy organizacyjne

- **Wskazówki dotyczące sposobu i czasu organizacji kursu:** Kurs może być przeprowadzony w formie wyjazdu ciągłego trwającego **minimum pięć pełnych dni** lub (jeśli nie ma innej możliwości) **co najmniej trzech biwaków**. Formy wyjazdowe mogą być uzupełnione tradycyjnymi zbiórkami (np. jako podsumowanie lub wprowadzenie do kursu, czy też dla podsumowania lub sprawdzenia wiedzy z zakresu technik harcerskich).
- **Czas trwania kursu:** Kurs trwa minimum 54h (ewentualnie 5h e-learning + 49h tradycyjnie). Całościowy minimalny czas trwania kursu nie może być skrócony, ale może (co jest zalecane) ulec wydłużeniu.
- **Wskazówki do e-learningu:** Przez e-learning rozumie się kształcenie na odległość z wykorzystaniem Internetu. Zajęcia e-learningu uzupełniają tradycyjny proces kształcenia. Standard wskazuje dokładnie, które treści można zrealizować w tej formie. Wykorzystanie e-learningu nie jest obowiązkowe.
- **Dyplomy**
 - Komenda kursu na podstawie dokonanej oceny realizacji zamierzeń przyznaje dyplom ukończenia kursu. Komenda kursu może także określić dodatkowe warunki konieczne do uzyskania dyplomu. Dyplom ukończenia kursu wraz z posiadanym stopniem instruktorskim jest potwierdzeniem kwalifikacji do pełnienia funkcji.
 - Kursanci, którzy spełnili warunki ukończenia kursu, otrzymują dyplom ukończenia kursu. Pozostali uczestnicy na życzenie mogą otrzymać zaświadczenie o uczestnictwie w kursie.
 - Komenda kursu wystawia dwa dyplomy ukończenia: wewnętrzny (z nazewnictwem ZHP) i zewnętrzny (z nazewnictwem zrozumiałym poza organizacją).
 - Na dyplomach należy umieścić: imię, nazwisko kursanta, datę, miejsce i województwo urodzenia, numer dyplomu, imię i nazwisko oraz numer OKK komendanta, jaki zespół (formalnie HZKK, MZKK, ChZKK, ChSI) kurs zorganizował, treści i liczbę godzin trwania kursu z określeniem procentowym liczby godzin zajęć zrealizowanych w e-learningu.
 - Po dokonaniu zmian w układzie treści kursu na dyplomie (zarówno zewnętrznym, jak i wewnętrznym) można w odmienny sposób, niż jest to określone w standardzie, opisać treści kursu z uwzględnieniem realnej liczby godzin.

Dyplom wewnętrzny	Dyplom zewnętrzny
KURS DRUŻYNOWYCH ZUCHOWYCH	KURS WYCHOWAWCÓW HARCERSKICH PRACUJĄCYCH Z DZIEĆMI W WIEKU 6-10 LAT
• Wstęp do metodyki zuchowej - 3h • Podstawy ideowe - Prawo i Obietnica Zucha - 3h • Uczenie w działaniu - 30 min • System małych grup - 1h • Stale doskonalony i stymulujący program - 4h 30 min • Instrumenty metodyczne - 7h • Działanie gromady - 10h • Zuchowe formy pracy - 15h • Kolonia zuchowa - 4h • Warsztat pracy drużynowego - 1h • Sojusznicy gromady - 1h 30 min • Dokumentacja - 1h 30 min • Finanse i gospodarka gromady - 2h	• Wstęp do metodyki pracy z dziećmi w wieku 6-10 lat - 3h • Podstawy ideowe - Prawo i Obietnica Zucha - 3h • Uczenie w działaniu - 30 min • System małych grup rówieśniczych - 1h • Stale doskonalony i stymulujący program organizacji wychowawczej- 4h 30 min • Instrumenty pracy wychowawczej - 7h • Działanie podstawowej jednostki organizacyjnej ZHP - 10h • Formy pracy z dziećmi w wieku 6-10 lat - 15h • Organizacja letniego wypoczynku dzieci - 4h • Warsztat pracy lidera-wychowawcy - 1h • Współpraca z podmiotami wspierającymi prace NGO w środowisku działania - 1h 30 min • Dokumentacja podstawowych jednostek ZHP - 1h 30 min • Finanse i gospodarka podstawowych jednostek ZHP - 2h
Razem - 54h	

- **Kwestie formalne związane z organizacją kursu:**
 - kursy organizuje hufcowy ZKK (możliwe jest zorganizowanie kursu na poziomie chorągwi lub przez międzyhufcowy ZKK, wtedy zadania komendanta hufca realizuje komendant chorągwi),
 - kadre kursu mianuje komendant hufca (lub właściwy komendant chorągwi),
 - komendant kursu i ZKK organizujący kurs odpowiadają za realizację treści określonych w standardzie,
 - komendant kursu wydaje dyplomy (w tym zewnętrzne) i ewentualnie zaświadczenia,
 - wobec kursantów, dla których kurs nie odbywa się w hufcu, do którego mają przydział służbowy komendant kursu przekazuje komendantom ich macierzystych hufców informacje odnośnie ich osiągnięć oraz innych ważnych aspektów związanych z uczestnictwem w kursie,
 - komendant hufca publikuje w rozkazie listę osób, które ukończyły kurs.
- **Dokumentacja:** program kursu jest przed kursem zatwierdzany przez szefa HZKK lub MHZKK oraz przesyłany do wiadomości właściwej ChSI lub ChZKK; po kursie trafia do archiwum hufca. Na dokumentację kursu składają się: program, ocena i podsumowanie kadry, ocena uczestników, konspekty zajęć, lista uczestników, zestawienie wpływów i wydatków.

4. Warunki ukończenia kursu:

- aktywny udział w zajęciach,
- wykonanie dodatkowego zadania lub zadań zleconych przez komendę takich, jak np.: opracowanie planu krótkoterminowego projektu, opracowanie planu własnego rozwoju,
- uzyskanie pozytywnej opinii komendy kursu.

5. Ewaluacja:

- prowadzona przez uczestników: ocena całego kursu (opcjonalnie ocena każdego z zajęć lub całego dnia);
- prowadzona przez kadre: podsumowanie całego kursu (łącznie z podsumowaniem ocen uczestników) w formie pisemnej jako ostatni dokument kursowy;
- wskazane jest przeprowadzenie dalszej ewaluacji po pół roku i po roku - badanie, jak wiedza i umiejętności zdobyte na kursie są wykorzystywane przez kursantów.